

فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار
سال پنجم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۰
صص ۲۹-۹

بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی مقطع ابتدایی شهر شیراز و مطابقت آن با استانداردهای ایفلا

علی بیرانوند^۱، علی حاجی شمسایی^۲، سمیرا مروجی^۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی شهر شیراز در مقطع ابتدایی و مطابقت آن با استانداردهای ایفلا می‌باشد. روش تحقیق پیمایشی بود. نمونه آماری تحقیق ۱۷۵ مدرسه (۷۶ مدرسه پسرانه، ۷۵ مدرسه دخترانه و ۲۴ مدرسه مختلط) در مقطع ابتدایی شهر شیراز بوده اند که به صورت تصادفی انتخاب شده اند. به منظور گردآوری اطلاعات در این پژوهش از پرسش‌نامه استفاده شد و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی و میانگین استفاده شده است. نتایج حاصل نشان داد که کتابخانه‌های مورد مطالعه در هیچ یک از معیارهای فضا، تجهیزات، نیروی انسانی و بودجه در حد استانداردهای ایفلا برای کتابخانه‌های آموزشگاهی نمی‌باشند.

کلیدواژه‌ها: کتابخانه‌های آموزشگاهی، استانداردهای ایفلا، شیراز.

۱- عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول) Biranvand@gmail.com

۲- مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار و دانشجوی دکتری علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه دهلی هندوستان
shamsaii2005@yahoo.com

۳- کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان
moravejysamira@yahoo.com

مقدمه

از مهم‌ترین وظایف آموزش و پرورش آماده ساختن دانش‌آموز برای خودآموزی و حرکت به سوی نوعی یادگیری در نظام مبتنی بر خودانگیزگی و نهایتاً خودسازی است. در نظام آموزشی مبتنی بر خودآموزی، دانش‌آموز در نیمی از فعالیت‌های آموزشی سهیم است. نظام‌های مبتنی بر دانش‌آموز محوری، معلم نقش یک هدایتگر را بر عهده دارد و این پندار را که همه چیز را باید آموزش دهد در هم می‌شکند و این دیدگاه را در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند که جستجو در منابع اطلاعاتی و حضور در کتابخانه مدرسه می‌تواند راهگشای فراگیری مطالب درسی باشد. این نوع از آموزش، آموزش خلاق نام دارد و در کنار آموزش متمرکز، دانش‌آموز را به استفاده هرچه بیشتر از منابع اطلاعاتی و تکیه بر خودآموزی به جای معلم آموزشی سوق می‌دهد. این که روحیه تحقیق‌گری و خلاقیت دانش‌آموزان را پرورش دهیم در تضاد با نقش معلم در کلاس درس نیست و سعی در کم رنگ نموده نقش معلم نیست. بلکه معلم را به عنوان یک راهنما و کسی که تمامی منابع اطلاعاتی مرتبط با دروس مورد نظر را می‌شناسد به دانش‌آموز معرفی می‌نماید در نظام‌های نوین آموزشی به جای متکلم الوحده بودن معلم، سعی می‌شود تا روحیه پژوهش‌گری دانش‌آموز تقویت شود و برای رسیدن به این مهم مراکز اطلاعاتی و کتابخانه‌هایی متناسب با نیازهای اطلاعاتی آنها در مدارس در نظر گرفته شود. تحقق عملی آنچه مورد اشاره قرار گرفت زمانی میسر است که اندیشه‌ی معلم از مجرای متون بگذرد و به دانش‌آموز منتقل گردد؛ و دانش‌آموز نیز برای ارتباط با معلم ناگزیر باشد همین مسیر را به سمت معلم طی کند. این گونه تصویر ارتباطی میان معلم و شاگرد و بالعکس، به کتابخانه آموزشی‌گاهی به عنوان میانجی، نقشی تعیین‌کننده می‌بخشد. به گونه‌ای که می‌توان گفت «گذرگاه ارتباط معلم و شاگرد کتابخانه است». این بدان معنی است که متون درسی تعیین‌کننده نیستند و در باب هر سخن و بحثی منابع متعددی برای استناد می‌توان یافت (نشاط و حری، ۱۳۸۵: ۸). سعی شده است تا در این پژوهش بررسی وضعیت کلی و ویژه کتابخانه‌های آموزشی‌گاهی مقطع ابتدایی شهر شیراز از نظر منابع آموزشی و فناوری اطلاعات، نیروی انسانی متخصص، بودجه، تجهیزات کتابخانه‌ای، فضا و مقایسه آن با استانداردهای ایفلا بیان شود. نیاز به شناخت و بررسی کتابخانه‌های آموزشی در ایران برخاسته از این حقیقت است که متأسفانه کتابخانه‌های آموزشی‌گاهی در کشور ما هنوز به معنای واقعی جایگاه خود را به

عنوان یکی از ضروریات لازم برای پیشرفت جامعه پیدا نکرده اند. عمومی اوجاکی (۱۳۸۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی کتابخانه های دبیرستانی مناطق شهری استان مازندران در سال تحصیلی ۷۹-۸۰»، ضمن بررسی هفت مقوله موقعیت، امکانات، مجموعه، شیوه تنظیم مواد، خدمات، نیروی انسانی، و بودجه، بیان می کند که تمامی کتابخانه های مورد بررسی از نظر موارد ذکر شده دچار مشکل می باشند. مهمترین این مشکلات، عدم تخصیص بودجه رسمی برای ایجاد فضا و مکان و مجموعه مناسب برای کتابخانه و نبود نیروی انسانی متخصص برای اداره کتابخانه ذکر شده است. مسئولان کتابخانه های مورد مطالعه در این تحقیق فاقد آموزش های لازم و رسمی کتابداری بوده اند. این عدم رشد و بالندگی کتابخانه های آموزشی دلایل بسیاری دارد که یکی از مهمترین آنها، تئوری زدگی در نظام آموزشی کشور و تاکید بر نظام آموزشی معلم محور و آموزش مدار است تا دانش آموز محور و تحقیق مدار. یک نظام آموزشی موفق باید تلاش نماید تا در کنار آموزش های رسمی و نوین، زمینه را برای پاسخگویی به سوالات موجود در ذهن دانش آموزان فراهم نماید. وجود منابع اطلاعاتی کارآمد و مؤثر می تواند در کنار نقش آموزشی، روحیه تحقیقی دانش آموزان را نیز تقویت نماید. همانطور که یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش، ایجاد خلاقیت و پرورش استعدادها و دانش آموزان و سوق دادن آنها به سوی نوعی یادگیری خودانگیز است، لازم است برای رسیدن به این مهم بستر سازی مناسب صورت گیرد. از کتابخانه آموزشی گاهی تعاریف متعددی بیان شده که از تمامی این تعاریف می توان این مفهوم را برداشت نمود که کتابخانه آموزشی محلی است که برای پشتیبانی از برنامه های آموزشی مدرسه و ارائه خدمات مربوط از طریق فراهم نمودن مواد، امکانات، و خدمات فردی و گروهی پدید آمده باشد. نشاط و حری (۱۳۸۵) این نوع کتابخانه را «مرکز مواد کتابخانه ای مدرسه» و «مرکز رسانه های کتابخانه ای» نامیده اند (احمدی فصیح، ۱۳۸۵: ۱۰). از کتابخانه های آموزشی به عنوان مرکز منابع آموزشی، «مرکز مواد آموزشی» و «مرکز یادگیری» نام برده می شود. اسسلائیفیلد^۴ (۲۰۰۱) در بررسی وضعیت کتابخانه های آموزشی زلاندنو، اشاره می کند که تنها نیمی از مدارس کتابخانه های خود را رضایت بخش و استاندارد قلمداد می کنند. او پیشنهاد می کند که کتابخانه های

4. Slyfield

آموزشگاهی وضعیت خود را از نظر کسب سواد اطلاعاتی بهبود بخشند. هدف اصلی کتابخانه آموزشگاهی پیشبرد اهداف مدرسه است. کتابخانه مدرسه برای رسیدن به این مهم، یعنی پیشبرد اهداف مدرسه، دو رسالت عمده را دنبال می‌کند که یکی ارتقاء برنامه‌های رسمی آموزشی و دیگری رشد فردی و اجتماعی دانش‌آموزان است (نشاط و حرّی، ۱۳۸۵: ۶). کتابخانه‌های آموزشگاهی اطلاعات و افکاری را در دسترس قرار می‌دهند که برای انجام فعالیت‌های موفقیت‌آمیز در جامعه‌ی امروزی که به طور روزافزون بر اطلاعات و دانش مبتنی است، ضروری می‌باشد. این کتابخانه‌ها دانش‌آموزان را با مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر مجهز می‌سازند و با پرورش قوه‌ی تخیل، آنان را برای ادامه‌ی زندگی به عنوان شهروندانی مسئول توان‌مند می‌کنند.

از جمله مهم‌ترین معیارهای لازم برای ایجاد کتابخانه‌ی آموزشگاهی تامین نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در آن مدرسه می‌باشد. بر اساس رسالت آموزشگاه‌ها، منابع موجود در کتابخانه‌های آموزشگاهی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

- منابع مرتبط با دروس

- منابع مرتبط با مطالعه‌ی آزاد

- منابع مرجع

در گروه منابعی که برنامه‌های درسی را حمایت می‌کنند انواع منابع علمی، آموزشی و کمک‌درسی می‌گنجد، مانند تاریخ، جغرافیا، علوم، ریاضی، تاریخ طبیعی، و فناوری. در گروه دوم، انواع کتاب‌های داستان، کاردستی، بازی، سرگرمی، ورزش، و بهداشت قرار دارد. حفظ تعادل در گروه دوم منابع در مجموعه سازی به مقطع تحصیلی و رشته‌های موجود در دبیرستان بستگی دارد. در دبستان‌ها کتاب‌های داستان بیشتر مورد نیاز است و حدود یک چهارم و حتی نصف مجموعه را به خود اختصاص می‌دهند (دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۸۵: ۱۴۴۳).

در کتابخانه‌های دبستانی و به خصوص پیش دبستانی، کتاب‌ها اغلب مصور و رنگی هستند و بیشتر بر گسترش دامنه‌ی لغات و تقویت زبان تکیه دارند. مطالب دیگر مانند اسباب بازی، پازل‌ها، و نظیر این‌ها می‌توانند در مجموعه قرار بگیرند. کتابخانه‌های راهنمایی و دبیرستان علاوه بر پاسخگویی به نیازهای آموزشی باید بتوانند نیازهای ناشی از تغییرات شخصیتی، روانی، و اجتماعی ناشی از بلوغ را نیز پاسخگو باشند (دایره‌المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۳۸۵: ۱۴۴۳).

نمازی (۱۳۷۵) در تحقیقی تحت عنوان «مطالعه کتابخانه های کودکان در استان فارس» اشاره می کند کتابخانه های کودک که در سطح استان دایر می باشند فاقد کتاب های مرجع بوده و در روزهای تعطیل نیز بسته می باشند. با وجود اقدامات صورت گرفته در سال های گذشته، هنوز جایگاه کتابخانه های آموزشی در نظام آموزش و پرورش به خوبی تبیین نشده و کتابخانه های آموزشی تأثیر محسوسی در فرایند یادگیری و آموزش نداشته اند. یکی از دلایل مطلوب نبودن وضعیت کتابخانه های آموزشی وجود نقضان در نظام فعلی آموزش و پرورش کشور می باشد. پس لازم می نماید تا نظام آموزشی در هر جامعه به تناسب اهداف و نیازهای آتی زمینه هایی را فراهم آورد تا کودکان و نوجوانان بتوانند به نیازهای اطلاعاتی خود پاسخی مثبت و مناسب بدهند. در این رهگذر کتابخانه های آموزشی می توانند بهترین ابزار آموزشی باشند که گام به گام دانش آموزان را در تفهیم و پیشبرد برنامه های آموزشی مورد نظر یاری رسانند.

پس تدوین خط مشی مکتوب برای انتخاب و مجموعه سازی بسیار مهم است. تعیین بودجه، شیوه هزینه کردن آن، تعیین افرادی که صلاحیت انتخاب مواد را دارند، موادی که باید تهیه شود، تعادل مجموعه، معیارهای ارزیابی مواد کتابخانه، مواردی هستند که در خط مشی مکتوب کتابخانه می گنجد. بنابراین وجود یک خط مشی مکتوب و مدون می تواند بسیاری از مشکلات پیش روی کتابخانه های آموزشی را در مرتفع نمودن نیازهای اطلاعاتی جامعه استفاده کننده اش بر طرف سازد.

اگر آموزش رسمی در چارچوب محدود و مشخص خود باقی بماند و از منابع و فناوری های نوین آموزشی - که یکی از این ابزارها کتابخانه های مجهز و متناسب با نیازهای آموزشی دانش آموزان است - بهره نجویند در عمل به یک آموزش ساکن و تکراری مبتلا شده و نیروی اندیشه و تحقیق را از دست خواهد داد. بی تردید پرورش ذوق و استعداد نیروهای جوان در هر جامعه پس از خانواده به عهده نظام آموزشی آن جامعه خواهد بود. پس لازم می نماید تا نظام آموزشی در هر جامعه به تناسب اهداف و نیازهای آتی زمینه هایی را فراهم آورد تا کودکان و نوجوانان بتوانند به نیازهای اطلاعاتی خود پاسخی مثبت و مناسب بدهند. در این رهگذر کتابخانه های آموزشی می توانند بهترین ابزار آموزشی باشند که گام به گام دانش آموزان را در

تفہیم و پیشبرد برنامه‌های آموزشی مورد نظر یاری رسانند. وجود کتابخانه به همان اندازه که برای دانش‌آموزان مهم است برای معلمان نیز حائز اهمیت است (مجیدی، ۱۳۸۲: ۲۱).
در این مقاله سعی شده تا ضمن بررسی وضعیت فعلی کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز، به مقایسه آنها با استانداردهای ارائه شده توسط ایفلا برای این دسته از کتابخانه پرداخته شود تا ضمن شناخت نقاط ضعف احتمالی، راهکارهایی برای بهبود این نقاط ضعف ارائه گردد.

سوالات تحقیق

- ۱- چند درصد از مدارس ابتدایی شهر شیراز دارای کتابخانه می‌باشند؟
- ۲- خطی مشی کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۳- وضعیت نیروی انسانی موجود در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۴- وضعیت فضای کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۵- وضعیت تجهیزات کتابخانه‌ای در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۶- وضعیت منابع موجود در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۷- وضعیت بودجه سرانه جهت تهیه منابع و تجهیزات در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۸- وضعیت تجهیزات کمک آموزشی و فن آوری اطلاعات در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟
- ۹- وضعیت برنامه‌های آموزش استفاده از کتابخانه در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز چگونه است؟

روش

این تحقیق از نوع توصیفی و به روش پیمایشی می‌باشد. در این تحقیق سعی شده تا ضمن توصیف وضعیت کتابخانه‌های آموزشی مقطعی ابتدایی شهر شیراز از نظر فضا، منابع، نیروی انسانی، بودجه سرانه جهت تهیه منابع، تجهیزات کمک آموزشی و فناوری اطلاعات، و برنامه‌های آموزش استفاده از کتابخانه، وضعیت موجود را با استانداردهای کتابخانه‌های آموزشی مقایسه و نقاط ضعف و قوت کتابخانه‌های مورد مطالعه را گزارش شود.

جامعه آماری این تحقیق تمامی مدارس دوره ابتدایی شهر شیراز در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ می‌باشند. تعداد این مدارس بر اساس آمار ارائه شده از آموزش و پرورش استان فارس در زمان انجام تحقیق بالغ بر ۵۱۰ مدرسه می‌باشند که در مناطق چهارگانه شهر شیراز فعالیت داشته اند که از این میان ۲۱۹ مدرسه دخترانه، ۲۲۲ مدرسه پسرانه و ۶۹ مدرسه مختلط می‌باشند. با استفاده از فرمول کوکران از تعداد ۵۱۰ مدرسه در مقطع ابتدایی شهر شیراز، تعداد ۱۷۵ مدرسه به عنوان نمونه آماری به صورت تصادفی انتخاب شده اند. از این تعداد، ۷۶ مدرسه پسرانه، ۷۵ مدرسه دخترانه و ۲۴ مدرسه مختلط بوده اند

ابزار گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه ای است که در راستای اهداف تحقیق تعداد ۴۵ سوال دارد. پرسشنامه مذکور مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری جمشیدی می‌باشد. برای انجام تحقیق با همکاری سازمان آموزش و پرورش استان فارس تعداد ۱۷۵ پرسشنامه به مدارس دوره ابتدایی شهر شیراز ارسال شده است. از تعداد کل پرسشنامه‌های ارسال شده ۱۶۰ پرسشنامه توسط کتابخانه‌های مورد مطالعه تکمیل شده است. ۱۵ مدرسه نیز با دلایلی از قبیل نداشتن کتابخانه، عدم حضور مسئول مربوطه و... از تکمیل پرسشنامه امتناع نمودند. این تحقیق در اسفندماه ۱۳۸۹ و در میان مدارس ابتدایی شهر شیراز صورت گرفته است. با توجه به ماهیت این تحقیق، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی و میانگین استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های تحقیق در راستای پاسخ گویی به سوالات تحقیق شامل موارد زیر می‌باشند:

جدول ۱. فراوانی مدارس ابتدایی دارای کتابخانه در شهر شیراز

تعداد	تعداد کل مدارس ابتدایی		تعداد مدارس مورد مطالعه		تعداد مدارس دارای کتابخانه	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
پسرانه	۲۲۲	۴۳/۵	۷۶	۴۳/۵	۷۶	۴۷/۵
دخترانه	۲۱۹	۴۳	۷۵	۴۳	۷۵	۴۷
مختلط	۶۹	۱۳/۵	۲۴	۱۳/۵	۱۱	۶
جمع	۵۱۰	۱۰۰	۱۷۵	۱۰۰	۱۶۰	۱۰۰

بر اساس اطلاعات به دست آمده از جدول شماره ۱، از مجموع ۱۷۵ مدرسه ی مورد مطالعه، ۱۶۰ مدرسه (۹۱/۴۲ درصد) دارای کتابخانه می باشند. این میزان نشان می دهد که رشد کمی کتابخانه های مدارس دوره ابتدایی در شهر شیراز نسبت به تحقیق های مشابه (ایزدی یگانه، ۱۳۸۰- جمشیدی، ۱۳۸۶- عمومی اوجاکی، ۱۳۸۱- صمدی نیا، ۱۳۸۵- مجیدی، ۱۳۸۷) از وضعیت بهتری برخوردار بوده اما نسبت به وضعیت موجود در تحقیق کلباسی و شعبانی (۱۳۸۳) از وضعیت ضعیف تری برخوردارند

جدول ۲. فراوانی تعداد اعضای کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز

	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تعداد دانش آموزان	۱۷۰۴	۴۶/۵۳	۱۹۵۸	۵۳/۴۷
تعداد اعضا	۶۱۰	۳۱/۰۹	۱۳۵۲	۶۸/۹

تعداد دانش آموزان شاغل به تحصیل در مدارس ابتدایی شهر شیراز در زمان انجام تحقیق، ۳۶۶۲ نفر بوده است که از این تعداد، ۱۹۶۲ نفر عضو کتابخانه مدرسه خود بوده اند. نتایج به دست آمده از جدول شماره ۲ نشان می دهد که میزان عضویت دخترها نسبت به پسر در کتابخانه مدرسه خود بیشتر بوده است ۶۸/۹ درصد از دخترها عضو کتابخانه مدرسه خود بوده اند در حالی که این میزان در میان پسرها ۳۱/۰۹ درصد می باشد.

جدول ۳. خط مشی موجود در کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز

گویه های سوالات		پاسخ های ارائه شده	
		بلی	خیر
		فراوانی	درصد
خط مشی مدون و مکتوب		۱۳۸	۸۶/۲
تدارک رسالت کتابخانه جهت انتقال مهارت لازم برای دانش آموزان در یادگیری مادام العمر		۷۶	۴۷/۵
مشورت کتابدار مدرسه به منظور توسعه کتابخانه با معلمان و مدیران		۱۶۰	۱۰۰

با توجه به پاسخ های حاصله از سوال های بخش رسالت و خط مشی، مبتنی بر جدول شماره ۳، از مجموع ۱۶۰ کتابخانه مورد مطالعه، تعداد ۱۳۸ کتابخانه (۸۶/۲ درصد) خط مشی مدون و مکتوب دارند، و ۲۲ کتابخانه (۱۳/۸ درصد) خط مشی مکتوب و مدون ندارند. به طور میانگین خط مشی موجود در کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز در ۷۷/۹ درصد با استانداردهای کتابخانه های

مدارس مطابقت دارد. نتایج تحقیق مروجی (۱۳۸۹) نشان می دهد که خط مشی کتابخانه های مراکز پیش دانشگاهی شهر اراک ۶۷/۶۶ درصد با استانداردهای کتابخانه های مدارس مطابقت دارند. در تحقیق عمویی اوجاکی (۱۳۸۱) در خصوص «بررسی کتابخانه های دبیرستانی مناطق شهری استان مازندران در سال تحصیلی ۱۳۷۹-۱۳۸۰» بیان داشته که در کتابخانه مورد بررسی از خط مشی مدون در سفارش، گردآوری و فراهم سازی مواد، هیچ خبری نیست.

جدول ۴: توزیع فراوانی مسئولین کتابخانه ها در مدارس ابتدایی شهر شیراز

گروه های سوالات	کتابدار		مدیر مدرسه		معاون مدرسه		معلم پرورشی		دانش آموزان	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مسئول کتابخانه	۶	۳/۷۵	۳۷	۲۳/۱۲	۱۷	۱۰/۶۲	۹۸	۶۱/۲۵	۲	۱/۲۵

نتایج به دست آمده از جدول شماره ۴ نشان می دهد که تنها در ۶ مورد (۳/۷۵ درصد) کتابخانه ها کتابدار دارند و در بقیه موارد (۹۶/۲۵ درصد) کتابخانه کتابدار ندارد و سرپرستی کتابخانه بر عهده کسانی با مدرک غیر کتابدار می باشد. از این میان مریبان پرورشی با ۶۱/۲۵ درصد بیشترین میزان را به خود اختصاص داده اند. از این دیدگاه نتایج به دست آمده با نتایج سایر تحقیقات به عمل آمده در یک راستا می باشد. به عنوان نمونه، صمدی علی نیا و همکارانش (۱۳۸۵) در تحقیق خود بیان داشته اند که ۷۰ درصد کتابخانه های آموزشی کتابدار ندارند. کتابداران ۳۰ درصد باقی مانده از نیروهای مازاد آموزش و پرورش و یا از مریبان پرورشی هستند. ۴ درصد این کتابداران دارای تحصیلات کتابداری می باشند، بر این مبنای تحقیق حاضر با تحقیق صمدی علی نیا و دیگران (۱۳۸۵) در یک راستا قرار دارد. همچنین نتایج به دست آمده توسط مروجی (۱۳۸۹) نیز حاکی از این واقعیت است که ۸۸/۴۶ درصد از مدارس دوره پیش دانشگاهی شهر اراک کتابدار ندارند و ۱۱/۵۴ درصد کتابدار دارند که این تعداد دارای تحصیلات کتابداری هستند.

جدول ۵. فراوانی و درصد سرانه بودجه کتابخانه‌های مدارس دوره ابتدایی شهر شیراز

پاسخ‌های ارائه شده				گویه‌های سوالات
خیر		بلی		
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۷/۵	۴۴	۷۲/۵	۱۱۶	برخورداری کتابخانه مدرسه از بودجه مستمر و مناسب برای تأمین نیروی انسانی، منابع و فن آوری
--	--	۱۰۰	۱۶۰	رایگان بودن استفاده از خدمات کتابخانه مدرسه
۳۸/۷۵	۶۲	۶۱/۲۵	۹۸	هماهنگی نحوه هزینه کردن بودجه در طول سال با خط مشی و برنامه‌های مدون کتابخانه
۹۵/۶۲	۱۵۳	۴/۳۸	۷	دریافت کمک مالی از موسسات یا اشخاص دیگر
--	--	۱۰۰	۱۶۰	ارائه گزارش سالانه از هزینه‌ها توسط مسئول کتابخانه به مدیر و مسئولان مدرسه

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۵، ۱۱۶ کتابخانه (۷۲/۵ درصد) دارای بودجه مستمر می‌باشند. از مجموع کتابخانه‌های مورد مطالعه، ۱۵۳ کتابخانه (۹۵/۶۲ درصد) دریافت مالی از موسسات خارج از مدرسه ندارند. کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز در قسمت بودجه به طور میانگین ۶۷/۶۶۲ درصد با استانداردهای کتابخانه‌های مدارس مطابقت دارند. در تحقیق عمومی اوجاکی (۱۳۸۱) نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که کتابخانه‌های مورد بررسی با مشکلات زیادی روبرو هستند، که مهمترین آن، عدم تخصیص بودجه رسمی برای ایجاد فضا و مکان و مجموعه مناسب برای کتابخانه و عدم وجود افراد با صلاحیت برای اداره کتابخانه است. صمدی علی نیا و دیگران (۱۳۸۵) در تحقیق خود بیان کرده اند که ۸۰ درصد کتابخانه‌های آموزشگاهی مدارس تهران تحت پوشش سرانه پرورشی بوده و آئین نامه اجرایی و بودجه مستقلی ندارند. این کتابخانه‌ها در ساختار تشکیلاتی آموزش و پرورش نقش حاشیه ای دارند. جمشیدی نیز در مطالعه ای که در مورد کتابخانه‌های مدارس دوره متوسطه استان کرمانشاه انجام داده است اعلام کرده اند که ۹۱/۲۷ درصد از کتابخانه‌های این استان بودجه مدون و اختصاصی ندارند.

جدول ۶. فراوانی و درصد فضای کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز

گویه های سوالات		پاسخ های ارائه شده	
		بلی	خیر
		فراوانی	فراوانی
		درصد	درصد
مستقل بودن محل کتابخانه	۱۴۹	۸۹/۳۷	۱۱
داشتن سالن مطالعه	۱۳	۸/۱۲	۱۴۷
قابل دسترس بودن کتابخانه نسبت به تمام قسمت های مدرسه	۱۵۲	۹۵	۸
تسهیلات مورد نیاز دانش آموزان معلول برای استفاده از کتابخانه	۷	۴/۳۷	۱۵۳
			۹۵/۶۲

با توجه به اطلاعات جدول شماره ۶، فضای کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز بسیار پایین تر از حد استاندارد می باشد. تمامی کتابخانه های مورد مطالعه فضایی کمتر از ۲۵۰ متر در اختیار دارند. با توجه رهنمودهای ایفلا برای کتابخانه های آموزشی، فضای مورد نیاز برای هر دانش آموز، ۲/۳ متر می باشد. از طرفی بر طبق اطلاعات جدول شماره ۲، تعداد اعضای کتابخانه های مورد مطالعه، ۱۹۶۲ نفر می باشند که با توجه به استاندارد ۲/۳ متر برای هر عضو، باید فضایی در حدود ۴۵۱۲ متر فضا در اختیار باشد. البته این میزان فضا بجز مقدار فضای مورد نیاز برای توسعه در آینده و یا اعضای جدید و احتمالی در آینده می باشد. همچنین اطلاعات جدول شماره ۶ نشان می دهد که، ۱۱ کتابخانه (۶/۸۷ درصد) دارای محل مستقل بوده و ۱۴۹ کتابخانه (۸۹/۳۷ درصد) فضای مستقلی در اختیار ندارند. همچنین از مجموع ۱۶۰ کتابخانه مورد مطالعه، ۱۳ کتابخانه (۸/۱۲ درصد) دارای سالن مطالعه بوده اند. در ۱۵۲ کتابخانه (۹۵ درصد) دسترسی به کتابخانه برای تمامی قسمت های مدرسه به صورت یکسان اعلام شده است. تنها ۷ کتابخانه (۴/۳۷ درصد) تجهیزات مورد نیاز افراد معلول را دارند. از پاسخ های به دست آمده از بخش فضای کتابخانه، به طور کلی این نتیجه حاصل شد که به طور میانگین کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز، ۴۹/۲ درصد مبتنی بر جدول شماره ۶ با استانداردهای کتابخانه های مدارس مطابقت ندارد و در وضعیت مناسبی به سر نمی برند. در پژوهش صمدی علی نیا و دیگران (۱۳۸۵) بیان داشته اند که ۴۸ درصد این کتابخانه ها کمتر از ۵۰ متر مربع و ۴۲ درصد بین ۵۰ تا ۱۰۰ متر مربع مساحت دارند. یافته های حاصل از تحقیق جمشیدی (۱۳۸۶) بیان کننده ی این واقعیت است که فضای کتابخانه ها، بسیار محدود است و اکثر کتابخانه ها برای مطالعه دانش آموزان فضایی در نظر نگرفته اند. وسایل و تجهیزات کتابخانه ها

بسیار ضعیف هستند. پژوهش حاضر در راستای نتایج تحقیقات صمدی علی نیا و دیگران (۱۳۸۵)، و جمشیدی (۱۳۸۶) قرار دارد، لیکن با پژوهش‌های مروجی (۱۳۸۹) در مورد کتابخانه‌های پیش دانشگاهی شهر اراک همخوانی ندارد.

جدول ۷. فراوانی و میانگین تجهیزات کمک آموزشی موجود در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز

میانگین	تعداد	موارد
۸/۵۱	۱۳۶۳	قفسه کتاب
۰/۰۳	۵	قفسه نشریات
--	--	میز نقشه
۰/۱۱	۱۹	تردبان کتابخانه
۰/۱۵	۲۴	میز مطالعه
۰/۳۷	۶۰	صندلی مطالعه
۱	۱۶۰	میز و صندلی برای کار کنان
۰/۶۴	۱۰۳	برگه دان
۰/۹۱	۱۴۷	دفتر ثبت
۰/۰۱۸	۳	تلویزیون
۰/۰۱۲	۲	ضبط صوت
--	--	پروژکتور
--	--	پرده نمایش قابل حمل
۰/۰۴	۷	تابلو اعلانات
۰/۵۵	۸۹	رایانه
۰/۰۱۲	۲	دستگاه کپی

مطابق با اطلاعات موجود در جدول شماره ۷، میانگین به دست آمده برای تجهیزات موجود در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز ۷/۹۵ درصد می‌باشد که بسیار پایین‌تر از استانداردهای کتابخانه‌های مدارس می‌باشد. کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز در هیچ کدام از موارد ذکر شده در بخش تجهیزات کتابخانه‌ای (قفسه کتاب، قفسه نشریات، میز نقشه، تردبان کتابخانه، میز مطالعه، صندلی مطالعه، میز و صندلی برای کارکنان، برگه دان، دفتر ثبت، تلویزیون، ضبط صوت، پروژکتور، پرده نمایش قابل حمل، تابلو اعلانات، رایانه، و دستگاه کپی) حتی نزدیک به حد استاندارد نیز نیستند.

با توجه به اینکه، ۸۰۲۵ جلد کتاب در کتابخانه‌های مورد مطالعه وجود دارد با توجه به جدول شماره ۲، (تعداد دانش‌آموزان مدارس مورد مطالعه ۳۶۶۲ نفر می‌باشد) برای هر عضو کتابخانه خود

۲/۱۹ جلد کتاب وجود دارد. بر اساس جدیدترین استاندارد ایفلا، برای مجموعه ی یک کتابخانه به ازای هر یکصد نفر، باید ۱۲۰۰ جلد کتاب وجود داشته باشد؛ همچنین افزایش سالانه ی مواد در کتابخانه، سه واحد به ازای هر نفر بیان شده است. با توجه به این استانداردها، کتابخانه های مدارس ابتدایی مورد مطالعه در شهر شیراز باید مجموعه ای در حدود ۴۳۹۴۴ جلد کتاب داشته باشند، در حالی که این آمار در حدود ۸۰۲۵ جلد اعلام شده است. مجموعه کتاب های موجود در این کتابخانه ها ۱۸/۲۶ درصد می باشد که بسیار پایین تر از حد استاندارد است. سایر اطلاعات به دست آمده در مورد مجموعه منابع حاکی از این است که ۳۳/۲۳ درصد از منابع موجود روزآمد (کمتر از پنج سال) می باشند. و از این میزان، ۴۶/۱۰ درصد کمک درسی بوده، و ۵۳/۷۵ درصد منابع مطابق با نیازهای دانش آموزان بوده و از این جهت با استانداردهای ایفلا مطابقت دارد. از مجموع ۱۶۰ کتابخانه مورد مطالعه، تمامی کتابخانه های مختلف رده بندی برای سازماندهی منابع خود استفاده می نمایند. از این میان، ۷۷ کتابخانه (۴۸/۱۲ درصد) منابع را بر اساس موضوعات مورد نظر کتابدار کتابخانه سازماندهی نموده اند. ۶۶ کتابخانه (۴۱/۲۵ درصد) منابع را بر اساس شماره ثبت، ۱۶ کتابخانه (۱۰ درصد) منابع را بر اساس تنظیم الفبایی، و تنها ۱ کتابخانه (۰/۶۲ درصد) منابع را بر اساس رده بندی دیویی تنظیم نموده اند. مروجی (۱۳۸۹) در نتایج خود اعلام نموده است که کتابخانه های مراکز پیش دانشگاهی شهر اراک به طور میانگین ۵۹/۹۹ درصد با استانداردهای ایفلا در بخش مجموعه سازی مطابقت دارند. شرافتی (۱۳۸۳) در بررسی خود بیان داشته که کمبود کتاب و روزآمد نبودن مجموعه در کتابخانه های آموزشی استان کهگیلویه و بویراحمد نقش اساسی را ایفا می کند. در تحقیق کلباسی و شعبانی (۱۳۸۳) نیز بیان داشته اند که بیشتر مدارس اصفهان کتابخانه دارند. اما از نظر مساحت و فضای تخصیصی، مجموعه و کیفیت و تناسب موضوعی آن، منابع مالی، سازماندهی، و خدمات امنی مشکلات متعددی دارند، و ۲۷ درصد از مدارس استان اصفهان فاقد کتابخانه هستند. مجموعه سازی کتابخانه ها و اهدای کتاب به مدارس منظم نیست و سلیقه ای عمل می شود و سازماندهی اصولی در مجموعه کتابخانه انجام نشده است. همچنین جمشیدی (۱۳۸۶)، بیان داشته که مجموعه کتابخانه ها از نظر کمی ضعیف هستند. تنها در تحقیق مروجی (۱۳۸۹) اعلام شده که کتابخانه های مراکز پیش دانشگاهی شهر اراک ۵۰ درصد با استانداردهای ایفلا همخوانی دارند. در تحقیقی که توسط بنی اقبال (۱۳۸۵) صورت گرفته نسبت

کتاب‌های مرتبط با مواد درسی در تمام درس‌های تخصصی، عمومی، و اختیاری کمتر از یک جلد به ازای هر دانش‌آموز است.

جدول ۸. فراوانی و درصد کتابخانه‌های بهره‌مند از اینترنت و کتابخانه دیجیتال در مدارس ابتدایی شهر

شیراز

گوبه‌های سوالات		پاسخ‌های ارائه شده	
		بلی	خیر
		فراوانی	درصد
اینترنت	--	۱۶۰	۱۰۰
پایگاه‌های اطلاعاتی	--	۱۶۰	۱۰۰
کتابخانه دیجیتال	--	۱۶۰	۱۰۰

کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز هیچ‌گونه امکانات فناوری اطلاعات را در اختیار ندارند. بر اساس اطلاعات جدول شماره ۸، هیچ کدام از این کتابخانه‌ها دسترسی به اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی و کتابخانه دیجیتال را ندارند. مروجی (۱۳۸۹) نیز اعلام داشته است که تنها ۵/۷۲ درصد از کتابخانه‌های مراکز پیش‌دانشگاهی شهر اراک دسترسی به اینترنت را برای کاربران فراهم نموده‌اند. در تحقیقات مختلف (ایزدیانه، ۱۳۸۰؛ عمویی اوجاکی، ۱۳۸۱؛ شرافتی، ۱۳۸۳؛ صمدی نیا و دیگران، ۱۳۸۵، نتایج تقریباً یکسانی به دست آمده و حکایت از عدم وجود فناوری اطلاعات در نتایج آنها به چشم می‌خورد.

جدول ۹. فراوانی و درصد فعالیت‌های جنبی در کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز

گوبه‌های سوالات		پاسخ‌های ارائه شده	
		بلی	خیر
		فراوانی	درصد
مسابقه کتاب خوانی	۱۰۷	۶۶/۸۷	۵۳
نمایشگاه کتاب	۴۸	۳۰	۱۱۲
برگزاری کلاس‌های آموزشی	۹	۵/۶۲	۱۵۱

از جمله فعالیت‌های جنبی در کتابخانه‌های آموزشگاهی می‌توان برگزاری مسابقات کتاب خوانی، نمایشگاه کتاب، و کلاس‌های دوره‌ای مختلف را نام برد. بر اساس اطلاعات جدول ۹، ۶۶/۸۷ درصد کتابخانه‌های دوره ابتدایی شهر شیراز اقدام به برگزاری مسابقات کتاب خوانی می‌کنند. همچنین ۳۰ درصد کتابخانه‌ها، نمایشگاه کتاب را در مناسبت‌های مختلف برگزار می‌کنند. اما برگزاری دوره‌های آموزشی به صورت دوره ای تنها در ۵/۶۲ درصد از کتابخانه‌ها برگزار می‌شود.

می‌شود. بر اساس اطلاعات موجود در جدول ذکر شده، به صورت میانگین ۳۴/۱۶ درصد از کتابخانه‌های مورد مطالعه مطابق با استانداردهای ایفلا به ارائه خدمات جانبی در جهت ارتقای یادگیری می‌پردازند که پایین تر از حد مورد انتظار بوده و با استانداردهای ایفلا برای کتابخانه‌های آموزشی مطابقت ندارد. در تحقیق مروجی (۱۳۸۹) در بخش ترویج خدمات کتابخانه و ارتقای یادگیری کتابخانه‌های مراکز پیش دانشگاهی شهر اراک، حدود ۷۰ درصد مبتنی بر استانداردهای کتابخانه‌های مدارس می‌باشند.

جدول ۱۰. میزان ساعت فعالیت کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز

گویه‌های سوالات		پاسخ‌های ارائه شده	
		۶-۴	۸-۶
ساعات فعالیت کتابخانه	فراوانی درصد	فراوانی درصد	فراوانی درصد
در طی روز			
۱۰	۶/۲۵	۱۰۱	۶۳/۱۲
		۴۷	۲۹/۳۷
		۲	۱/۲۵

بر اساس اطلاعات جدول ۱۰، بیشترین ساعات خدمات رسانی کتابخانه‌ها در مدارس دوره ابتدایی شهر شیراز (۶۳/۱۲ درصد) بین ۴ تا ۶ ساعت بوده است. این امر با استفاده از مکان مدرسه برای نوبت‌های صبح و عصر مطابقت دارد. زیرا برای جلوگیری از تکراری بودن اطلاعات مربوط به کتابخانه‌ها از هر مدرسه مورد مطالعه تنها یکی از نوبت‌ها مورد مطالعه قرار گرفته است.

جدول ۱۱. فراوانی و درصد شیوه اجرای برنامه‌های آموزش استفاده از کتابخانه در کتابخانه‌های مدارس

ابتدایی شهر شیراز		
گویه‌های سوالات	فراوانی	درصد
تور کتابخانه ای	۱	۰/۶۳
بروشور آموزشی	--	--
کلاس آموزشی	--	--
نمایش فیلم آموزشی	--	--
آموزش موردی (حین خدمات رسانی)	۱۵۹	۹۹/۳۷

یکی از چالش‌های موجود در بهره مندی از منابع کتابخانه، میزان توانایی کاربران در دستیابی به منابع مورد نیاز است. وجود منابع در کتابخانه به تنهایی نمی‌تواند نیازهای اطلاعاتی کاربران را مرتفع نماید، بلکه این دستیابی به منابع است که قسمت اصلی فعالیت‌های کتابخانه ای را شامل می‌شود. شیوه آموزش کاربران در این کتابخانه غالباً مبتنی بر آموزش حین کار است. ۹۹/۳۷ درصد کتابخانه‌ها اعلام داشته اند که آموزش موردی را در برنامه خود دارند و دانش آموزان را در

زمان مراجعه به کتابخانه در بهره‌مندی از منابع مورد نیاز یاری می‌کنند. مروجی (۱۳۸۹) بیان داشته‌اند که ۳۲/۵۳ درصد از کتابخانه‌ها شیوه استفاده از کتابخانه را به دانش‌آموزان آموزش می‌دهند.

جدول ۱۲. شیوه اداره کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز

پاسخ‌های ارائه شده		گویه‌های سوالات	
قفسه باز	قفسه بسته	فراوانی	درصد
۲۸	۱۳۲	۱۷/۵	۸۲/۵

براساس اطلاعات جدول ۱۲، ۸۲/۵ درصد از کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز به صورت قفسه بسته و ۱۷/۵ درصد به صورت قفسه باز اداره می‌شوند. نبود نیروی کافی در کتابخانه و عدم آشنایی دانش‌آموزان به شیوه سازماندهی منابع از جمله دلایلی بوده که برای اداره کتابخانه به شیوه قفسه بسته بیان شده است. اداره کتابخانه به شیوه قفسه باز می‌تواند دانش‌آموز را در یافتن منابع دیگر و در نتیجه پاسخگویی به نیازهای مطالعاتی آنها یاری نماید، اما متأسفانه به دلیل موارد ذکر شده اغلب کتابخانه‌ها از شیوه اداره به صورت قفسه باز سرباز می‌زنند.

جدول ۱۳. میزان هماهنگی میان منابع کتابخانه ای و اهداف آموزشی مدارس ابتدایی شهر شیراز

پاسخ‌های ارائه شده		گویه‌های سوالات		
بلی	خیر	فراوانی	درصد	
۱	۱۵۹	۰/۶۳	۹۹/۳	نیازسنجی اطلاعاتی از دانش‌آموزان
۲	۱۵۸	۱/۲۵	۹۸/۷	همکاری میان معلمان و کتابدار برای پیشبرد اهداف آموزشی
۱۷	۱۴۳	۱۰/۶۲	۸۹/۳	ارجاع دانش‌آموزان به کتابخانه به منظور انجام تکالیف درسی
۱۷	۱۴۳	۱۰/۶۲	۸۹/۳	تطابق اهداف آموزشی دوره ابتدایی با استفاده از کتابخانه

براساس اطلاعات موجود در جدول ۱۳، نیازسنجی اطلاعاتی توسط کتابخانه‌ها به صورت میانگین تنها ۳/۸ درصد از موارد صورت می‌گیرد که بسیار پایین تر از حد استاندارد می‌باشد. در مورد تطابق منابع کتابخانه با اهداف آموزشی در دوره ابتدایی نیز به صورت میانگین تنها ۱۰/۶۲ درصد مبتنی بر استانداردهای ایفلا می‌باشد که قابل تطابق با این استانداردها نمی‌باشد. نتایج تحقیق در این بخش در راستای نتایج به دست آمده توسط مجیدی (۱۳۸۷) و جمشیدی (۱۳۸۶) می‌باشد که ناهمگون بودن منابع و سلیقه ای بودن شیوه انتخاب منابع را دلیل عمده ای بر ضعف کتابخانه‌های آموزشی بر شمرده‌اند.

بحث و نتیجه گیری

پویایی نظام آموزشی هر جامعه در گرو میزان بهره گیری از کتابخانه های آموزشی در نقش یک ابزار آموزشی و پژوهشی است. با وجود پیشرفت های نوین آموزشی و تاکیدات بسیار که در زمینه توسعه کتابخانه های آموزشی صورت می گیرد، عملاً شاهد ضعف کمی و کیفی این کتابخانه ها هستیم. به طور مثال مجیدی، موسی (۱۳۸۷) در پژوهش خود با عنوان «بررسی کتابخانه های آموزشی بر اساس کندوکاوی اجمالی در آمار رسمی وزارت آموزش و پرورش» اشاره می کند که در سال تحصیلی ۸۶-۱۳۸۵، ۱۵ میلیون دانش آموز و یک میلیون معلم و کارمند به تعلیم و تربیت اشتغال دارند. در کل کشور ۱۴۵۲۴۱ آموزشگاه موجود بوده که فقط در ۲۲۱۱۸ آموزشگاه کتابخانه وجود داشته است. در نتیجه در ۱۲۳۱۲۳ باب آموزشگاه هیچ نوع کتابخانه ای موجود نیست. ۷۵/۶ درصد آموزشگاه ها در شهرها و ۹۲/۷ درصد آموزشگاه ها در روستاها، فاقد هر نوع کتابخانه ای بوده است. تعداد کتابدارها ۵۰۳۵ نفر بوده که سهم کتابخانه های شهری ۴۶۵۰ نفر و سهم کتابخانه های روستایی ۳۸۵ نفر بوده است. از مجموع ۴۶/۵ میلیون جلد کتاب موجود در کتابخانه ها، چهار پنجم آن در کتابخانه های شهری و یک پنجم آن در کتابخانه های روستایی بوده. ناهمگون بودن منابع و سلیقه ای بودن شیوه انتخاب منابع دلیل عمده ای بر ضعف کتابخانه های آموزشی است. و نیز پژوهش های انجام شده دیگر که همگی بیانگر یک موضوع هستند در قسمتهای مختلف پژوهش به آنها اشاره شده است ناشی از یکسری کمبودها و مشکلات هستند با وجود این کمبودها و نبود امکانات کافی برای کتابخانه های آموزشی، تصمیم بر این شد تا تحقیقی هم در مورد کتابخانه های آموزشی شهر شیراز انجام شود پس در این تحقیق، کتابخانه های مدارس ابتدایی شهر شیراز مورد بررسی قرار گرفته و تطابق یا عدم تطابق وضعیت موجود در این کتابخانه ها با استانداردهای ایفلا مشخص گردیده است. با توجه به پرسش های تحقیق نتایج زیر به دست آمده است:

- درباره ی تعداد مدارس دارای کتابخانه، ۹۱/۴۲ درصد مدارس دارای کتابخانه هستند. این با استانداردهای ایفلا در مورد کتابخانه های آموزشی تطابق دارد.

- در مورد تعداد اعضای کتابخانه، ۳۱/۰۹ درصد از دانش آموزان پسر و ۶۸/۹ درصد از دانش آموزان دختر عضو کتابخانه مدرسه خود می باشند. بر اساس این اطلاعات، میزان عضویت

دانش آموزان پسر با استانداردهای ایفلا تطابق نداشته و مبین این مطلب است که کتابخانه در جلب رضایت دانش آموزان موفق نبوده است.

- از پاسخ‌های دریافتی در مورد خط مشی کتابخانه‌ها، ۸۶/۲ درصد از کتابخانه‌ها دارای خط‌مشی مکتوب و مدون هستند. این کتابخانه برای سایر فعالیت‌های خود برنامه ریزی داشته و این خط‌مشی با نظارت مدیر مدرسه صورت می‌گیرد.

- درباره ی نیروی انسانی کتابخانه‌ها، تنها ۳/۷۵ درصد از کتابخانه دارای کتابدار هستند. ۹۶/۲۵ درصد کتابخانه توسط افراد دیگری اداره می‌شوند که بیشترین تعداد را مربیان پرورشی (با ۶۱/۲۵ درصد) به خود اختصاص داده اند.

- بر اساس اطلاعات به دست آمده در مورد بودجه کتابخانه، به طور میانگین ۶۷/۶۶ درصد با استانداردهای کتابخانه‌های مدارس مطابقت دارند. از مجموع ۱۶۰ کتابخانه مورد بررسی، ۷۲/۵ درصد دارای بودجه مستمر هستند و هیچ دریافتی از موسسات و منابع خارج از مدرسه ندارند.

- فضای کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز بسیار پایین تر از حد استاندارد بوده و تنها ۱۱ کتابخانه فضای مستقل دارند. از مجموع این کتابخانه‌ها، ۵۸ درصد کمتر از ۵۰ متر فضا در اختیار دارند و این با استانداردهای ایفلا که ۲/۳ متر مربع فضا برای هر دانش‌آموز می‌باشد مغایرت دارد. به طور میانگین فضای کتابخانه‌های مدارس ابتدایی شهر شیراز ۴۹/۲ درصد با استانداردهای ایفلا مطابقت دارند.

- تجهیزات موجود در کتابخانه‌های مورد مطالعه در هیچ موردی با استانداردهای ایفلا مطابقت ندارند. میانگین به دست آمده برای تجهیزات کتابخانه ای ۷/۹ درصد است که بسیار ناچیز می‌باشد.

- با توجه به تعداد دانش‌آموزان شاغل به تحصیل در این مدارس (۳۶۶۲ نفر) و نیز استاندارد ایفلا (۲/۱۹ جلد برای هر نفر)، مجموعه این کتابخانه‌ها باید ۴۳۹۴۴ جلد کتاب داشته باشند که این رقم تقریباً پنج برابر وضع موجود در این کتابخانه‌هاست. میانگین منابع موجود در این کتابخانه‌ها ۱۸/۲۶ درصد بوده که بسیار پایین تر از استانداردهای ایفلا می‌باشد. از این تعداد منابع تنها ۳۳/۲۳ درصد روزآمد بوده و سازماندهی این منابع نیز در اکثر موارد بر اساس شماره ثبت منابع صورت گرفته است.

- دسترسی به اینترنت و پایگاه های اطلاعاتی در ۵/۷ درصد از کتابخانه ها امکان پذیر است که آن هم محدود به میز کتابدار کتابخانه است. کتابخانه دیجیتال نیز برای این مدارس تعریف نشده است.
- در بخش خدمات کتابخانه ای بیشترین میزان (۶۶/۷۸ درصد) مربوط به برگزاری نمایشگاه های کتاب می باشد. و از این دیدگاه ۳۴/۱۶ درصد با استانداردهای ایفلا مطابقت دارد که بسیار پایین تر از حد انتظار است.
- بیشترین ساعات فعالیت کتابخانه ها ۴ تا ۶ ساعت در روز است. که برگزفته از نوبت های آموزشی صبح و عصر در مدارس دو شیفت می باشد.
- برنامه های آموزش استفاده کتابخانه تقریباً در تمام کتابخانه ها (۹۹/۳۷ درصد) به صورت موردی و در زمان مراجعه دانش آموزان به کتابخانه صورت می گیرد.
- ۸۲/۵ درصد کتابخانه ها به صورت قفسه بسته اداره می شوند و عامل اساسی برای پیاده سازی این شیوه در اداره کتابخانه ها نبود نیروی کافی در کتابخانه ها بین شده است.
- به صورت میانگین ۱۰/۶۲ درصد فعالیت های مربوط به نیازسنجی اطلاعاتی در این کتابخانه ها منطبق با استانداردهای ایفلا می باشد. ناهمگون بودن و سلیقه ای بودن مجموعه سازی منابع مشکل اساسی است که در تمامی کتابخانه های مورد مطالعه به چشم می خورد.
- به صورت کلی در موارد مورد مطالعه، وضعیت مناسب و در حد استانداردهای کتابخانه های آموزشی به چشم نمی خورد. متأسفانه عدم به کارگیری نیروهای متخصص کتابداری، نداشتن بودجه مستقل و مستمر و از همه مهمتر عدم توجه مسئولین، وضعیتی را برای کتابخانه های آموزشی به وجود آورده است که چشم انداز مناسبی را برای جامعه دانش آموزی ما ترسیم نمی کند. کتابخانه های مورد مطالعه در این تحقیق تنها به انبارهای کتاب های بدون استفاده ای می مانند که نوعی رفع تکلیف را از سوی مسئولان مربوطه نشان می دهند. تنها نقطه مثبت در برخوردها و مصاحبه های حضوری با کسانی که در کتابخانه ها به عنوان مسئول کتابخانه دیده می شد، امید به تاثیر گذاری تحقیقاتی بود که نتایج را به گوش مسئولان برسانند. که البته اگر قرار بود کسی با این مطالعات از خواب چندین ساله بیدار می شود وضعیت کتابخانه های مدارس ما چیزی فراتر از وضعیت کنونی می بود.

منابع

- احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۸۵). **ایجاد و گسترش کتابخانه‌های آموزشگاهی و نقش کتابخانه مدرسه در ایجاد عادت به مطالعه در دانش آموزان**. تهران: نشر چاپار.
- استانداردهای کتابخانه‌های مدارس، برگرفته از رهنمودهای ایفلا و یونسکو درباره ی کتابخانه‌های مدارس (۱۳۸۴)**. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- ایزدی یگانه، مهری (۱۳۸۰). **بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی (مقطع راهنمایی و متوسطه) شهرستان قم و ارائه راهبردهایی برای بهینه سازی آنها**. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اهواز.
- بنی اقبال، ناهید؛ رزاقی اصفهانی، ترانه (۱۳۸۵). **بررسی وضعیت مجموعه‌های کتابخانه‌های مراکز پیش دانشگاهی عادی - دولتی شهر تهران از نظر انطباق آنها با مواد درسی رشته‌های مختلف تحصیلی**. فصلنامه کتاب، شماره ۶۶ (تابستان ۸۵: ۹۷-۱۱۴)
- جمشیدی، نظام (۱۳۸۶). **بررسی وضعیت کتابخانه‌های آموزشگاهی مقطع متوسطه استان کرمانشاه و مقایسه آن با استانداردهای ایفلا برای کتابخانه‌های آموزشگاهی به منظور ارائه راهکارهایی جهت بهینه سازی وضعیت آنها**. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- دایره المعارف کتابداری و اطلاع رسانی (۱۳۸۵). **تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم**.
- شرافتی، ثریا (۱۳۸۳). **وضعیت موجود کتابخانه‌های آموزشگاهی (مقطع متوسطه) استان کهگیلویه و بویراحمد. فصلنامه کتاب، دوره پانزدهم، شماره ۵۷، بهار ۱۳۸۳: ۱۴۵-۱۵۳**.
- صمدی علی‌نیا، ربابه، فرشته سپهر و اشرف‌السادات بزرگی (۱۳۸۵). **بررسی وضعیت کیفی کتابخانه‌های دبیرستانی شهر اصفهان از لحاظ مدیریت، نیروی انسانی، بودجه، منابع، و فضا و جایگاه این کتابخانه‌ها در بدنه آموزش و پرورش در سال تحصیلی ۸۵ - ۱۳۸۴، مجله الکترونیکی نما، شماره سوم، دوره ششم (دی، ۱۳۸۵)**.
- عباسی هرمزی، سوسن (۱۳۸۲). **بررسی مشکلات کتابخانه‌های آموزشگاهی دو مقطع راهنمایی و متوسطه استان خوزستان و مقایسه وضع موجود بر اساس استانداردهای جهانی**. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اهواز.

عمویی اوجاکی، عبدالواحد(۱۳۸۱). **بررسی کتابخانه ای دبیرستانی مناطق شهری استان مازندران در سال تحصیلی ۷۹-۸۰**. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

کلباسی، محمدعلی و احمد شعبانی(۱۳۸۳). بررسی میزان پویایی کتابخانه های مدارس دوره راهنمایی و متوسطه اصفهان. **فصلنامه کتاب**، دوره پانزدهم، شماره ۵۸، تابستان ۱۳۸۳: ۷۲-۸۲. مروجی، سمیرا؛ شعبانی، احمد؛ و سمیه حسینی(۱۳۸۹). بررسی وضعیت کتابخانه های مراکز پیش دانشگاهی شهر اراک و مقایسه آن با استانداردهای کتابخانه های مدارس. **فصلنامه دانش شناسی**. سال سوم، شماره ۱۰: ۱۷-۸۰.

مجیدی، موسی(۱۳۸۷). بررسی کتابخانه های آموزشی بر اساس کندوکاوی اجمالی در آمار رسمی وزارت آموزش و پرورش. **فصلنامه دانش شناسی**. سال اول، شماره(۱): ۶۷-۸۴. نشاط، نرگس؛ حری، عباس(۱۳۸۵). **کتابخانه های آموزشی در مدرسه کتابخانه مدار**. تهران: شبکه کتاب؛ نشر چاپار.

نمازی، محمدمهدی(۱۳۷۵). **مطالعه کتابخانه های کودکان در استان فارس**. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شیراز.

Slyfield, Helen. (2001). School Libraries in New Zealand. Research Project. The National Library of New Zealand, Research Unit.